

**Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
природничо - географічний факультет
кафедра географії та туризму**

Назва курсу	Краєзнавство
Ступінь освіти Бакалавр Освітня програма	Бакалавр 014.07 Середня освіта. Географія
Рік викладання/ Семестр/ Курс (рік навчання)	2024-2025 н.р. Парний семестр
Викладач	Донець І.А.
Профайл викладача	https://docs.google.com/forms/d/1AWwUPP0qLOTx-KzAG5YwDC_KU8MvhEQk_UsEwtNm0TrI/edit#responses
Контактний тел.	(0619) 44-04-27
E-mail:	irenaaleks1970@gmail.com
Сторінка курсу в ЦОДТ МДПУ імені Богдана Хмельницького	https://dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=6205&notifyeditingon=1
Консультації	<i>Очні консультації:</i> щосередини, згідно графіку роботи кафедри географії та туризму - обговорення питань для самопідготовки та презентацій. <i>Онлайн-консультації:</i> через систему ЦОДТ МДПУ ім. Б.Хмельницького.

1. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

«Краєзнавство» – це курс, який розширить знання про краєзнавство як комплексне вивчення краю і громадський рух, про шкільне краєзнавство як одну з важливих його форм, упорядкує знання студентів – майбутніх вчителів історії і суспільствознавчих предметів про організаційні форми і основні напрями шкільної краєзнавчої праці учителя та учнів. Його предметом є організаційна й методична діяльність учителя – організатора шкільного краєзнавства. Ми познайомимося з історією краєзнавчого руху, у тому числі – дитячого, шкільного, його організаційними формами, основними напрямками і методами шкільної краєзнавчої праці.

Програма курсу спрямована на формування системного мислення, поглиблення знань, умінь і навичок з окремих предметів та історико-краєзнавчої і музейної роботи в школі. Краєзнавство передбачає формування знань про рідний край як систему, що узгоджується зі змістом та завданнями цілого комплексу наук. Вивчення курсу «Краєзнавство» відбувається у двох взаємозв'язаних аспектах: по-перше, краєзнавство розглядається як таке, що передбачає навчальні чи наукові дослідження у навколишньому середовищі. У результаті таких пошуків формується певна система знань про особливості рідного краю. По-друге, географічне краєзнавство є елементом методичної системи учителя географії.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КУРСУ

Метою викладання навчальної дисципліни «Краєзнавство» є формування в майбутніх фахівців умінь і навичок вивчення рідного краю та організації краєзнавчої роботи, а також розвиток дбайливого ставлення до культурно-історичної спадщини і природи краю.

Завданнями курсу є формування у студентів вмінь і навичок з теорії краєзнавства та методики його викладання, набуття студентами навичок та вмінь самостійно вирішувати конкретні завдання при викладанні краєзнавства у навчально-виховних освітніх закладів; формування у здобувачів вищої освіти уявлення про специфіку розвитку туризму в окремих регіонах України, їх ресурсний потенціал, спеціалізацію та тенденції туристичної діяльності; набуття навичок складання

комплексних туристичних характеристик окремих регіонів, розробки туристичних маршрутів відповідно до туристичного попиту; дослідження принципів удосконалення системи збалансованого забезпечення туристичних потреб населення України та окремих регіонів; визначення сутнісних рис туристичних дестинацій та специфіки їх використання в туристичній діяльності.

3. ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ЯКІ НАБУВАЮТЬСЯ ПІД ЧАС ОПАНУВАННЯ ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПРН1 Знати наукові основи та форми сучасного краєзнавства, історію розвитку краєзнавчого руху та передумови формування туристично-краєзнавчої діяльності в Україні.

ПРН3 Оволодіти знаннями про основні види і організаційні форми краєзнавчо-туристичної роботи та організації краєзнавчого руху.

ПРН5 Знати особливості підготовки та проведення туристично-краєзнавчих подорожей та екскурсій.

ПРН7 Засвоїти основи туристичного картографування, вміти працювати з туристичною картою, ідентифікувати спеціальні умовні позначення та використовувати їх при складанні туристичних карт.

ПРН23 Вміти аналізувати туристичний потенціал та надавати туристичну характеристику державі та окремим регіонам.

ПРН24 Розуміти сучасні тенденції і регіональні пріоритети розвитку туризму в цілому та окремих його видів.

5. ОБСЯГ КУРСУ

Вид заняття	лекції	практичні заняття	самостійна робота
Загальна кількість годин/кредитів 120 год./4 кредити	40	20	60

6. ПОЛІТИКА КУРСУ

Політика академічної поведінки та етики:

Не пропускати та не запізнюватися на заняття за розкладом.

Вчасно виконувати завдання семінарів та питань самостійної роботи.

Вчасно та самостійно виконувати контрольно-модульні завдання.

7. Структура курсу

7.1 Структура курсу (загальна)

Кіль-ть год	Тема	Форма діяльності (заняття)	Літ-ра	Завдання	Вага оцінки	Термін виконання
БЛОК І. Теоретичні основи краєзнавства						
8 год.	Тема 1. Історія становлення і розвитку краєзнавства в Україні. 1. Зміст і завдання краєзнавства. 2. Педагогічне значення краєзнавства. 3. Історія розвитку шкільного краєзнавства.	Лекція (4 год.) Практ. робота 2 год. Сам. робота 4 год	4, 11, 14, 20, 32, 38, 39, 40	1. Упорядкування системи понять і термінів краєзнавства. 2. Удосконалення краєзнавчої мови в географічній науці. 3. Зародження педагогічно-просвітницького сподвижництва (XVII ст.). 4. Просвітителі-сподвижники освітнього процесу і краєзнавства: Т.Г. Шевченко, М. Драгоманов, М. Пирогов, Х. Алчевська, В. Данилевський, О. Косинський, С. Русова. 5. Характеристика педагогічно-просвітницького сподвижництва (Л. Вовк, В. Обозний, О. Ястряб) в розвитку краєзнавства. 6. Методологія і системне дослідження розвитку краєзнавства: історико-науковий аспект. 7. Висвітлення проблеми у психолого-педагогічній літературі. 8. Краєзнавство у методичній літературі з географії. 9. Дослідники розвитку загального педагогічного і географічного краєзнавства (О.І. Киричук, В. О. Онищук, В. О. Сухомлинський, М. П. Крачило, М.Ю.Костриця, Б.О. Чернов, В.В. Бенедюк, В.В. Обозний, Я.І. Жупанський, О.М. Маринич; Я.А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, А. Дістервег, М.І. Новіков, К.Д. Ушинський, Д.Д.Семенов, С.Ф. Русова, С.Л. Рудницький).		впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)

6 год.	Тема 2. Теоретико-методологічні засади краєзнавства. Науково-методологічні засади сучасного краєзнавства Джерела краєзнавчих досліджень. Журнал "Краєзнавство": історія та сучасні напрями діяльності Суть туристичного краєзнавства, взаємозв'язок з іншими дисциплінами	Лекція (2 год.) Практ. робота год. Сам. робота 4 год	4, 11, 14, 20, 32, 38, 39, 40	1. Започаткування краєзнавчих досліджень Запоріжжя Еріхом Лясотою. 2. Особливості розвитку краєзнавства в Галичині. 3. Історія розбудови карпатської туристичної інфраструктури (друга половина XIX ст.-1939 р.). 4. Розвиток краєзнавства в Українській РСР у 1920-1940-х та повоєнних роках XX ст. 5. Утворення та діяльність Всеукраїнської спілки краєзнавців. Відродження краєзнавства у незалежній Україні. Проблеми сучасного краєзнавства.		впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
6 год.	Тема 3. Географічне краєзнавство Актуальні питання географічного краєзнавства. Географічне краєзнавство як наука та його значення для сучасної України.	Лекція (2 год.) Практ. робота год. Сам. робота 4 год	4, 11, 14, 20, 32, 38, 39, 40			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
6 год	Тема 4. Історичне краєзнавство Історичне краєзнавство як галузь знань та напрям історичних досліджень. Зародження краєзнавчих студій. Писемні пам'ятки як джерело історії краю. Речові пам'ятки та їх значення для вивчення стародавньої історії краю. Усні джерела історичного	Лекція (2 год.) Практ. робота год. Сам. робота 6 год	4, 11, 14, 20, 32, 38, 39, 40	1. Історико-краєзнавчі студії Львівської школи М. Грушевського. 2. Регіональні краєзнавчі видання і товариства. 3. Київська школа "порайонного" дослідження історії України М. Грушевського. 4. Одеська історична школа М. Слабченка та її внесок у розвиток краєзнавства. 5. Інституалізація історичного краєзнавства в радянській Україні у 20 – 30-х роках XX ст. 6. Історичне краєзнавство на західноукраїнських землях.		впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)

	краєзнавства			7. Історичне краєзнавство в Україні у другій половині XX – на початку XXI ст.: доробок і тенденції розвитку. 8. Відновлення історико-краєзнавчих досліджень у 50-х – першій половині 60-х років та їх суперечливий характер. 9. Пожвавлення історико-краєзнавчих студій наприкінці 60-х – початку 80-х років XX ст. Історичне краєзнавство у незалежній Україні. Основні тенденції розвитку краєзнавчої історіографії.		
6 год	Тема 5. Екологічне краєзнавство Екологічний туризм та геотуризм: основні концепції, поняття та підходи Гносеологічні та історичні основи екологічного туризму та геотуризму Характеристика основних об'єктів екологічного туризму та геотуризму Особливості поширення екологічного туризму та геотуризму в Україні	Лекція (2 год.) Практ. робота год. Сам. робота 4 год	4, 11, 14, 20, 32, 38, 39, 40			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
10 год	Тема 6. Туристичне краєзнавство Історія розвитку туристичного краєзнавства. Туристичні ресурси в краєзнавстві. Туристична картографія як основний засіб туристичного краєзнавства.	Лекція (2 год.) Практ. робота 4 год. Сам. робота 4 год	4, 11, 14, 20, 32, 38, 39, 40	1. Поняття про краєзнавчі туристичні ресурси. 2. Сучасна оцінка краєзнавчих туристичних ресурсів. 3. Роль окремих видів туристичних ресурсів для краєзнавчого туризму. 4. Туристичні ресурси України як основа організації краєзнавчого туризму. Роль сільської місцевості у вітчизняному туристичному краєзнавстві.		впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)

8 год	Тема 7. Кресназавча діяльність установ науки, освіти та культури	Лекція (2 год.) Практ. робота 2 год. Сам. Робота 4 год	4, 11, 14, 20, 32, 38, 39, 40			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
8 год	Тема 8. Кресназавча робота в туристичних організаціях	Лекція (2 год.) Практ. робота 2 год. Сам. Робота 4 год	4, 11, 14, 20, 32, 38, 39, 40			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
БЛОК II. Загальна характеристика країв України.						
6 год.	Тема 9-10. Освоєння та формування культурно-побутових традицій Півдня України	Лекція (2 год.) Самостійна робота (4 год.)	3, 6, 8, 9, 13, 18, 21, 24, 35, 40, 42			
12 год	Тема 11-12. Вивчення історії та соціально-економічного розвитку Запорізького краю Перші люди на території краю. Скіфські племена (7ст. - Зет. до н.е.) Рідний край у період середньовіччя (до 15 ст.). Козацька доба (до 1775р.). Дореволюційний період розвитку краю (18 ст. –	Лекція (4 год.) Практ. робота 4 год. Сам. робота 4 год	3, 6, 8,9, 13, 21, 35,40	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю.		

	поч. 20 ст.). Радянський період розвитку краю (1917 - 1990 рр.). Край - частина території незалежної України. Загальні положення організації краєзнавчих досліджень Організація вивчення рідного краю. Програма вивчення краю Вивчення природи Запорізького краю					
6 год.	Тема 13-14. Полісся 1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю.	Лекція (2 год.) Сам. Робота 4 год	5, 11, 12, 15, 16, 23, 27, 28	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю.		впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)

	13. Перспективи розвитку краю.					
6 год.	Тема 15. Поділля 1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю. 13. Перспективи розвитку краю.	Лекція (2 год.) Практ. робота год. Сам. Робота 4 год	2, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 20, 23, 25, 26, 27, 28, 30, 32	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю.		впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
14 год.	Тема 16. Слобожанщина 1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова.	Лекція (4 год.) Практ. робота 4 год. Сам. Робота 6 год	2, 4, 8, 9, 10, 11, 14, 29, 31, 32	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти.		впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)

	4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю. 13. Перспективи розвитку краю.			8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю.		
8 год.	Тема 17-18. Карпатський регіон. Прикарпаття. Закарпаття 1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного	Лекція (2 год.) Практ. робота 2 год. Сам. Робота 6 год	4, 18, 28, 30, 33	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю.		впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)

	розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю. 13. Перспективи розвитку краю.					
8 год.	Тема 19. Середнє Подніпров'я як історична Україна 1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю. 13. Перспективи розвитку краю.	Лекція (2 год.) Практ. робота 2 год. Сам. Робота 4 год	3, 6, 8,9, 13, 18, 21, 24, 35	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю.		
8 год.	Тема 20-21. Українські історико-етнографічні	Лекція (4 год.)	2, 3, 8, 9, 10, 11,			

	землі в складі сусідніх держав. 1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю. 13. Перспективи розвитку краю.	Практичне заняття Самостійна робота (4 год.)	14, 17, 24			
--	--	---	------------	--	--	--

7.2 СТРУКТУРА КУРСУ (ЛЕКЦІЙНИЙ БЛОК)

Тема лекції	Зміст лекції
Тема 1. Історія становлення і розвитку краєзнавства в Україні.	1. Зміст і завдання краєзнавства. 2. Педагогічне значення краєзнавства. 3. Історія розвитку шкільного краєзнавства.
Тема 2. Теоретико-методологічні засади краєзнавства	1. Науково-методологічні засади сучасного краєзнавства 2. Джерела краєзнавчих досліджень. 3. Журнал "Краєзнавство": історія та сучасні напрями діяльності 4. Суть туристичного краєзнавства, взаємозв'язок з іншими дисциплінами
Тема 3. Географічне краєзнавство	1. Актуальні питання географічного краєзнавства. 2. Географічне краєзнавство як наука та його значення для сучасної України.
Тема 4. Історичне краєзнавство	1. Історичне краєзнавство як галузь знань та напрям історичних досліджень. 2. Зародження краєзнавчих студій. 3. Стихійно-описовий етап у становленні історичного краєзнавства. Перші описи території України. 4. Нагромадження історико-краєзнавчих знань у XVI – XVIII ст. 5. Цілеспрямовано-описовий етап. 6. Економічно-географічний етап.
Тема 5. Екологічне краєзнавство.	1. Екологічний туризм та геотуризм: основні концепції, поняття та підходи 2. Гносеологічні та історичні основи екологічного туризму та геотуризму 3. Характеристика основних об'єктів екологічного туризму та геотуризму 4. Особливості поширення екологічного туризму та геотуризму в Україні
Тема 6. Туристичне краєзнавство	1. Історія розвитку туристичного краєзнавства. 2. Туристичні ресурси в краєзнавстві. 3. Туристична картографія як основний засіб туристичного краєзнавства.
Тема 7. Краєзнавча діяльність установ науки, освіти та культури	1. Історико-краєзнавча робота у закладах вищої освіти як складова частина популяризації вивчення географії та історії. 2. Організація пошуково-дослідницької краєзнавчої роботи в закладах освіти обласними державними центрами туризму і краєзнавства учнівської молоді.
Тема 8. Краєзнавча робота в туристичних організаціях	1. Діяльність гуртків історико-краєзнавчого спрямування Центру освітніх інновацій. 2. Центр краєзнавства і туризму в академії як приклад популяризації локальної географії та історії. 3. Використання фондів музейних закладів в історико-краєзнавчій роботі у школі
Тема 9-10. Освоєння та формування культурно-побутових традицій Півдня України	1. Колонізація Нижнього Подніпров'я і Північного Причорномор'я та Приазов'я в XVI — XIX ст. 2. Матеріальна культура освоювачів Півдня 3. Духовні цінності. 4. Народні звичаї та обряди

Тема 11-12. Вивчення історії та соціально-економічного розвитку Запорізького краю	1. Перші люди на території краю. 2. Скіфські племена (7ст. - 3ет. до н.е.) 3. Рідний край у період середньовіччя (до 15 ст.). 4. Козацька доба (до 1775р.). 5. Дореволюційний період розвитку краю (18 ст. – поч. 20 ст.).
Тема 13-14. Полісся	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю. 13. Перспективи розвитку краю.
Тема 15. Поділля	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю. 13. Перспективи розвитку краю.
Тема 16. Слобожанщина	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ.

	7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю. 13. Перспективи розвитку краю.
Тема 17-18. Карпатський регіон. Прикарпаття. Закарпаття	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю. 13. Перспективи розвитку краю.
Тема 19. Середнє Подніпров'я як історична Україна	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю. 13. Перспективи розвитку краю.
Тема 20-21. Українські історико-етнографічні землі в складі сусідніх держав.	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат.

	5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю. 13. Перспективи розвитку краю.
--	---

7.3 СТРУКТУРА КУРСУ (ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ)

Тема практичного заняття	Зміст практичного заняття
Тема 1. Історія становлення і розвитку краєзнавства в Україні.	1. Краєзнавство у методичній літературі з географії. 2. Дослідники розвитку загального педагогічного і географічного краєзнавства (О.І. Киричук, В. О. Онищук, В. О. Сухомлинський, М. П. Крачило, М.Ю. Костриця, Б.О. Чернов, В.В. Бенедюк, В.В. Обозний, Я.І. Жупанський, О.М. Маринич; Я.А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, А. Дістервеґ, М.І. Новіков, К.Д. Ушинський, Д.Д.Семенов, С.Ф. Русова, С.Л. Рудницький).
Тема 2. Теоретико-методологічні засади краєзнавства	6. Започаткування краєзнавчих досліджень Запоріжжя Еріхом Лясотою. 7. Особливості розвитку краєзнавства в Галичині. 8. Історія розбудови карпатської туристичної інфраструктури (друга половина ХІХ ст.-1939 р.). 9. Розвиток краєзнавства в Українській РСР у 1920-1940-х та повоєнних роках ХХ ст. 10. Утворення та діяльність Всеукраїнської спілки краєзнавців. 11. Відродження краєзнавства у незалежній Україні. Проблеми сучасного краєзнавства.
Тема 3. Географічне краєзнавство	
Тема 4. Історичне краєзнавство	10. Історико-краєзнавчі студії Львівської школи М. Грушевського. 11. Регіональні краєзнавчі видання і товариства. 12. Київська школа "порайонного" дослідження історії України М. Грушевського. 13. Одеська історична школа М. Слабченка та її внесок у розвиток краєзнавства. 14. Інституалізація історичного краєзнавства в радянській Україні у 20 – 30-х роках ХХ ст. 15. Історичне краєзнавство на західноукраїнських землях. 16. Історичне краєзнавство в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.: доробок і тенденції розвитку. 17. Відновлення історико-краєзнавчих досліджень у 50-х – першій половині 60-х років та їх суперечливий характер.

	18. Пожвавлення історико-краєзнавчих студій наприкінці 60-х – початку 80-х років ХХ ст. Історичне краєзнавство у незалежній Україні. Основні тенденції розвитку краєзнавчої історіографії.
Тема 5. Екологічне краєзнавство.	
Тема 6. Туристичне краєзнавство	5. Поняття про краєзнавчі туристичні ресурси. 6. Сучасна оцінка краєзнавчих туристичних ресурсів. 7. Роль окремих видів туристичних ресурсів для краєзнавчого туризму. 8. Туристичні ресурси України як основа організації краєзнавчого туризму. 9. Роль сільської місцевості у вітчизняному туристичному краєзнавстві.
Тема 7. Краєзнавча діяльність установ науки, освіти та культури	
Тема 8. Краєзнавча робота в туристичних організаціях	
Тема 9-10. Освоєння та формування культурно-побутових традицій Півдня України	
Тема 11-12. Вивчення історії та соціально-економічного розвитку Запорізького краю	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю.
Тема 13-14. Полісся	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку.

	10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю.
Тема 15. Поділля	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю.
Тема 16. Слобожанщина	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю.
Тема 17-18. Карпатський регіон. Прикарпаття. Закарпаття	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення.

	11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю.
Тема 19. Середнє Подніпров'я як історична Україна	1. Загальні відомості про рідний край (назва, топоніміка, площа, дата утворення в сучасних кордонах). 2. Географічне положення. 3. Геологічна та геоморфологічна будова. 4. Погода та клімат. 5. Внутрішні води. 6. Ґрунти, рослинність, тваринний світ. 7. Природні ландшафти. 8. Природні ресурси та охорона природи. 9. Особливості соціально-історичного розвитку. 10. Населення. 11. Господарство. 12. Культурне життя і традиції населення краю.
Тема 20-21. Українські історико-етнографічні землі в складі сусідніх держав.	

7.4. СТРУКТУРА КУРСУ (ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ)

Тема для самостійного опрацювання	Зміст теми
Тема 1. Історія становлення і розвитку краєзнавства в Україні.	1. Краєзнавство у методичній літературі з географії. 2. Дослідники розвитку загального педагогічного і географічного краєзнавства (О.І. Киричук, В. О. Онишук, В. О. Сухомлинський, М. П. Крачило, М.Ю. Костриця, Б.О. Чернов, В.В. Бенедюк, В.В. Обозний, Я.І. Жупанський, О.М. Маринич; Я.А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, А. Дістервег, М.І. Новіков, К.Д. Ушинський, Д.Д.Семенов, С.Ф. Русова, С.Л. Рудницький).
Тема 2. Теоретико-методологічні засади краєзнавства Джерела краєзнавчих досліджень.	12. Започаткування краєзнавчих досліджень Запоріжжя Еріхом Лясотою. 13. Особливості розвитку краєзнавства в Галичині. 14. Історія розбудови карпатської туристичної інфраструктури (друга половина ХІХ ст.-1939 р.). 15. Розвиток краєзнавства в Українській РСР у 1920-1940-х та повоєнних роках ХХ ст. 16. Утворення та діяльність Всеукраїнської спілки краєзнавців. Відродження краєзнавства у незалежній Україні. Проблеми сучасного краєзнавства.
Тема 3. Географічне краєзнавство	
Тема 4. Історичне краєзнавство	1. Виділення історичного краєзнавства в окрему галузь історичної науки. В. Антонович і М. Костомаров. 2. "Обласництво" як метод краєзнавчих досліджень у працях історико-краєзнавчої школи Володимира Антоновича.
Тема 5. Екологічне краєзнавство.	1. Розвиток екологічного краєзнавства на території: Правобережної України, історичної Волині, історичного Поділля, Західної України, Лівобережної України, Північного Причорномор'я й Криму, степової України. Які чинники впливають на актуалізацію розробок проблем, пов'язаних із екологічним краєзнавством? 2. Місце та роль екотуризму в дослідженні краю. 3. Виділіть найважливіші складові екологічної освіти.
Тема 6. Туристичне краєзнавство	1. Туристично-краєзнавчі ресурси Правобережної України. 2. Туристично-краєзнавчі ресурси історичної Волині. 3. Туристично-краєзнавчі ресурси історичного Поділля. 4. Туристично-краєзнавчі ресурси Західної України. 5. Туристично-краєзнавчі ресурси Лівобережної України. 6. Туристично-краєзнавчі ресурси Північного Причорномор'я й Криму. 7. Туристично-краєзнавчі ресурси степової України.

Тема 7. Краєзнавча діяльність установ науки, освіти та культури	1. Історико-краєзнавча робота у закладах вищої освіти як складова частина популяризації вивчення географії та історії. 2. Організація пошуково-дослідницької краєзнавчої роботи в закладах освіти обласними державними центрами туризму і краєзнавства учнівської молоді.
Тема 8. Краєзнавча робота в туристичних організаціях	1. Діяльність гуртків історико-краєзнавчого спрямування Центру освітніх інновацій. 2. Центр краєзнавства і туризму в академії як приклад популяризації локальної географії та історії. 3. Використання фондів музейних закладів в історико-краєзнавчій роботі у школі
Тема 9-10. Освоєння та формування культурно-побутових традицій Півдня України	1. До якого часу належать найраніші писемні згадки про присутність українських козаків на Нижньому Подніпров'ї та їхні перші походи на татарські й турецькі фортеці? 2. Коли існували центральні Січі на Запоріжжі — Томаківська, Хортицька, Базавлуцька, або Чортомлицька, Олешківська, Нова? 3. Яку роль у демографічному і господарському освоєнні Нижнього Подніпров'я відігравали козацькі зимівники? 4. У чому виявлялися зв'язки чумацького промислу зі запорозьким козацтвом? 5. Яке місце серед занять запорозького козацтва посідала міжнародна торгівля? 6. Як ставились уряди Польщі й Росії до Запорозької Січі? 7. Назвіть найголовніші поселення, засновані запорозькими козаками на Нижньому Подніпров'ї в XVII — XVIII ст. 8. Визначте, на які військово-адміністративні одиниці поділяли Запорозьку Січ у XVIII ст. 9. Які заходи, спрямовані на демографічне та господарське освоєння Півдня України, здійснював уряд Росії у XVIII—XIX ст.? 10. Розкажіть про національну структуру населення Півдня України у XVIII ст. 11. Коли існувала та чим була Задунайська Січ? 12. Охарактеризуйте послідовність у розвитку систем землеробства на Півдні України в XVII — XVIII ст. 13. Проаналізуйте основний одяг українців Півдня, що входили до складу жіночого та чоловічого традиційного вбрання влітку й узимку. 14. Яке значення у житті населення Півдня у XVIII—XIX ст. мали промисли рибальський, чумацький, соляний? 15. Охарактеризуйте способи будівництва житла, поширені на півдні України у XVIII — XIX ст. 16. У відзначенні яких календарних свят українцями Півдня виразно виявляються інваріантні українські риси? 17. Які повір'я й обрядові, пов'язані з народженням дитини, дуже виразно перегукуються з повір'ями та обрядами, поширеними в інших регіонах України? 18. Які складові весільного обряду в українців Півдня постають інваріантними для обряду в межах усієї України?

Тема 11-12. Вивчення історії та соціально-економічного розвитку Запорізького краю	1. Ландшафтознавство у вивченні рідного краю 2. Об'єкти фізико-географічних досліджень. 3. Характерні риси ландшафтів рідного краю. 4. Історія формування ландшафтів Запорізької області 5. Характеристика водних ресурсів краю. 6. Характеристика тваринних ресурсів краю. 7. Загальна характеристика природно-заповідного фонду Запорізького краю. 8. Особливості природно-заповідного фонду регіону. 9. Червона книга Запорізького краю. 10. Зелена книга Запорізького краю. 11. Національні парки Запорізького краю.
Тема 13-14. Полісся	1. Ландшафтознавство у вивченні рідного краю 2. Об'єкти фізико-географічних досліджень. 3. Характерні риси ландшафтів рідного краю. 4. Історія формування ландшафтів 5. Характеристика водних ресурсів краю. 6. Характеристика тваринних ресурсів краю. 7. Загальна характеристика природно-заповідного фонду краю. 8. Особливості природно-заповідного фонду регіону. 9. Червона книга краю. 10. Зелена книга краю. 11. Національні парки краю.
Тема 15. Поділля	1. Ландшафтознавство у вивченні рідного краю 2. Об'єкти фізико-географічних досліджень. 3. Характерні риси ландшафтів рідного краю. 4. Історія формування ландшафтів 5. Характеристика водних ресурсів краю. 6. Характеристика тваринних ресурсів краю. 7. Загальна характеристика природно-заповідного фонду краю. 8. Особливості природно-заповідного фонду регіону. 9. Червона книга краю. 10. Зелена книга краю. 11. Національні парки краю.
Тема 16. Слобожанщина	1. Ландшафтознавство у вивченні рідного краю 2. Об'єкти фізико-географічних досліджень. 3. Характерні риси ландшафтів рідного краю. 4. Історія формування ландшафтів 5. Характеристика водних ресурсів краю. 6. Характеристика тваринних ресурсів краю. 7. Загальна характеристика природно-заповідного фонду краю.

	8. Особливості природно-заповідного фонду регіону. 9. Червона книга краю. 10. Зелена книга краю. 11. Національні парки краю.
Тема 17-18. Карпатський регіон. Прикарпаття. Закарпаття	1. Ландшафтознавство у вивченні рідного краю 2. Об'єкти фізико-географічних досліджень. 3. Характерні риси ландшафтів рідного краю. 4. Історія формування ландшафтів 5. Характеристика водних ресурсів краю. 6. Характеристика тваринних ресурсів краю. 7. Загальна характеристика природно-заповідного фонду краю. 8. Особливості природно-заповідного фонду регіону. 9. Червона книга краю. 10. Зелена книга краю. 11. Національні парки краю.
Тема 19. Середнє Подніпров'я як історична Україна	1. Ландшафтознавство у вивченні рідного краю 2. Об'єкти фізико-географічних досліджень. 3. Характерні риси ландшафтів рідного краю. 4. Історія формування ландшафтів 5. Характеристика водних ресурсів краю. 6. Характеристика тваринних ресурсів краю. 7. Загальна характеристика природно-заповідного фонду краю. 8. Особливості природно-заповідного фонду регіону. 9. Червона книга краю. 10. Зелена книга краю. 11. Національні парки краю.
Тема 20-21. Українські історико-етнографічні землі в складі сусідніх держав.	1. Ландшафтознавство у вивченні рідного краю 2. Об'єкти фізико-географічних досліджень. 3. Характерні риси ландшафтів рідного краю. 4. Історія формування ландшафтів 5. Характеристика водних ресурсів краю. 6. Характеристика тваринних ресурсів краю. 7. Загальна характеристика природно-заповідного фонду краю. 8. Особливості природно-заповідного фонду регіону. 9. Червона книга краю. 10. Зелена книга краю. 11. Національні парки краю.

Загальна система оцінювання курсу	За семестр з курсу дисципліни проводяться два періодичні контролі (ПКР), результати яких є складником результатів контрольних точок першої (КТ1) і другої (КТ2). Результати контрольної точки (КТ) є сумою поточного (ПК) і періодичного контролю (ПКР): $КТ = ПК + ПКР$. Максимальна кількість балів за контрольну точку (КТ) складає 50 балів. Максимальна кількість балів за періодичний контроль (ПКР) становить 60 % від максимальної кількості балів за контрольну точку (КТ), тобто 30 балів. А 40 % балів, тобто решта балів контрольної точки, є бали за поточний контроль, а саме 20 балів. Результати поточного контролю обчислюються як середньозважена оцінок ($X_{ср}$) за діяльність студента на практичних (семінарських) заняттях, що входять в число певної контрольної точки. Для трансферу середньозваженої оцінки ($X_{ср}$) в бали, що входять до 40 % балів контрольної точки (КТ), треба скористатися формулою: $ПК = (X_{ср}) * 20 / 5$. Таким чином, якщо за поточний контроль (ПК) видів діяльності студента на всіх заняттях $X_{ср} = 4.1$ бали, які були до періодичного контролю (ПКР), то їх перерахування на 20 балів здійснюється так: $ПК = 4.1 * 20 / 5 = 4.1 * 4 = 16.4 // 16$ (балів). За періодичний контроль (ПКР) студентом отримано 30 балів. Тоді за контрольну точку (КТ) буде отримано $КТ = ПК + ПКР = 16 + 30 = 46$ (балів). Студент має право на підвищення результату тільки одного періодичного контролю (ПКР) протягом двох тижнів після його складання у випадку отримання незадовільної оцінки. Підсумковим контролем є екзамен, на його складання надається 100 балів за виконання тестів (або задач чи завдань іншого виду). Загальний рейтинг з дисципліни (ЗР) складається з суми балів (Е), отриманих на екзамені, і підсумкової оцінки (ПО) та ділиться навпіл. $ЗР = (ПО + Е) / 2$.
Практичні заняття	«5» – студент в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі розрахункові / тестові завдання. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями. «4» – студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість розрахункових / тестових завдань. Студент здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, у яких можуть бути окремі несуттєві помилки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями. «3» – студент в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових розрахунків, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину розрахункових / тестових завдань. Має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків. «2» – студент не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових розрахунків, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив окремі розрахункові / тестові завдання. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого; не вміє зробити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки.
Умови допуску до підсумкового контролю	Студент, який навчається стабільно на «відмінні» оцінки і саме такі оцінки має за періодичні контролі, накопичує впродовж вивчення навчального курсу 90 і більше балів, має право не складати екзамен з даної дисципліни. Студент зобов'язаний відпрацювати всі пропущені семінарські заняття протягом двох тижнів. Невідпрацьовані заняття (невиконання навчального плану) є підставою для недопущення студента до підсумкового контролю.

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Голубко В., Качараба С., Середяк А. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник. Ч.І. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 130 с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%94%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf>
2. Дем'янчук Г.С. Українське краєзнавство: сторінки історії. К., 2006.
3. Демочко Г. Л. Історичне та медичне краєзнавство: проблеми ідентифікації та співвідношення. Краєзнавство. 2014. № 1. С. 93–96.
4. Жванко Л. М. Краєзнавство: Конспект лекцій. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2010. 163 с.
5. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Основи краєзнавства. Навчальний посібник. Київ: Ліра-К, 2017. 256 с.
6. Культура і побут населення України: Навч. посібник / В.І. Наулко та ін. / 2-е вид. К.:Либідь, 1993.
7. Кушнарченко Н.М. Бібліотечне краєзнавство: Підручник. К.: Знання, 2007. 502 с.
8. Макарчук С. А. Історико-етнографічні райони України : навч. посібн. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 352 с.
9. Методика изучения географии Запорожской области..Ч.1./Под ред. В. Д. Войлошникова. Мелитополь, 1984.
- 10.Обозний В.В. Краєзнавство. Навчальний посібник-практикум. К. :НПУ, 2004. 254с.
- 11.Основи краєзнавства : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / кол. авт.; за заг. ред. чл.-кор. НАНУ О. П. Реєнта. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 276 с.
- 12.Пугач Р.П., Кравченко Ж.Б. География Запорожской области, Запорожье «ЛИПСлед», 1997.
- 13.Тронько П.Т. Українське краєзнавство в XX столітті. К., 2002.
- 14.Шилова Л.Г., Тимашова В.И. География родного края. Запорожская область. 5 класс.-Мелитополь, 1997.
- 15.Історико-краєзнавча діяльність у закладах освіти: проблеми і перспективи. Збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Івано-Франківськ, 22 квітня 2021 р. / За наук. ред. М. Ю. Косила і А. З. Королько. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2022. 200 с.

Допоміжна література

16. Боплан Гійом Левассер де. Опис України, кількох провінцій Королівства Польського, що тягнуться від кордонів Московії до границь Трансильванії, разом з їхніми звичаями, способом життя і ведення воєн. - К., 1990.
17. Грушевський М.С. Очерки истории украинского народа. - К., 1990.
18. Грушевський М. Ілюстрована історія України. -К., 1990.
19. Грушевський М. Історія України-Руси. - Т. 1-Х. - Нью-Йорк, 1957.
20. Довідка про роботу музеїв Української РСР 1979 р. - К., 1980.
21. Історія міст і сіл Української РСР. В 26 т. К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР.
22. Мироненко О.М., Римаренко Ю.І., Усенко І.Б., Чехович В.Л. Українське Державотворення. Словник-довідник. К., 1997.
23. Пономарьов А. Українська етнографія. К., 1994.
24. Реєнт О.П. Краєзнавство – невід’ємна складова сучасності. Слово Просвіти. Ч. 27 (716) 11-17 липня 2013 р.
25. Залата О.О. Основи музеєзнавства: навчально-методичний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 164 с.
26. Тронько П. Т. Історичне краєзнавство: Крок у нове тисячоліття: Досвід. Проблеми. Перспективи. К., 2000. 271 с.

27. Уривалкін О. Історичне краєзнавство. Ніжин, 2002.
28. Яворницький Д. Історія запорозьких козаків. Т. 1-3. К., 1990.
29. Яковенко Н. Нариси історії України: з найдавніших часів до кінця XVIII ст. К., 1997

Інформаційні ресурси в інтернеті

30. Національна спілка краєзнавців. URL: <https://nsku.org.ua>
31. Українознавство: науковий часопис. URL: http://journal.nndiuv.org.ua/?page_id=2&lang=uk
32. Макарчук С. А. Історико-етнографічні райони України : навч. посібн. / С. А. Макарчук. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 352 с.
URL: https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/makarchuk-ist-etno-rayony_2-03-12.pdf
- 33.